

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΥΠΟ

Ι. Θ. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΟ ΘΕΜΕΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ἕνα βασικῆς σημασίας πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ σοβαρῶς τὴν μεταπολεμικὴν ἀνθρωπότητα καὶ περισσότερον τοὺς παιδαγωγούς, εἶναι ἡ ἀγωγή τῆς νεότητος. Κανεὶς βέβαια δὲν ἀρνεῖται ὅτι τὸ πρόβλημα αὐτὸ ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἐρεῦνης εἰς τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐποχὴν, ὅπως — ὀλίγον ἢ πολὺ — καὶ εἰς κάθε ἐποχὴν. Ἀλλὰ εἰς τὴν μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον νέαν περίοδον προσέλαβεν αὐτὸ ἰδιαιτέραν βαρύτητα, ὥστε νὰ ἀπαιτῆ βαθυτέραν μελέτην καὶ ἐπείγουσαν ἐπιτυχῆ λύσιν. Γεγονότα πραγματοποιηθέντα κατὰ τὴν θύελλαν τῶν πολεμικῶν ἐτῶν, καθ' ἣν εἰς μερικὸς τομεῖς ἐλευθέρα καὶ ἀχαλίνωτος ἐξωτερικεύθη ἡ ἐσωτερικὴ ποιότης τῶν στρατιωτῶν, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς σοβαρὰς σκέψεις, εἰς ἐπιμελημένας ψυχολογικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀναλύσεις, εἰς ἐξαγωγήν διδακτικῶν πορισμάτων ἀναφορικῶς πρὸς τὴν σχέσιν, πού ὑπάρχει μεταξὺ ἀγωγῆς καὶ ἠθους.

Μερικαὶ σημαντικαὶ διαπιστώσεις σχετικῶς μὲ τὰς πράξεις πλήθους στρατιωτῶν, συμμετασχόντων εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον, ὑπῆρξαν πολὺ διδακτικαί. Διεπιστώθη δηλαδή ὅτι πολλοὶ στρατιῶται — νέοι κατὰ κανόνα τὴν ἡλικίαν — συνέχεαν τὸν ἠρωϊσμόν πρὸς τὴν ἀγριότητα, τὴν φιλοπατρίαν πρὸς τὸ θανάσιμον κατὰ τῶν ἄλλων μῖσος, τὴν ἀποφασιστικότητα πρὸς τὴν σκληρότητα. Εἶχον σβῆναι ἀπὸ τὴν καρδίαν των τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τοῦ ἰπποτισμοῦ, τῆς μεγαλοψυχίας, τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, τὰ ὁποῖα κάμνουν καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον ἀνθρωπινότερον, καὶ ἐνεθρόνισαν ἐντὸς αὐτῶν αἰσθήματα μίσους καὶ ἀπανθρωπίας, διὰ νὰ ἐκτραποῦν κατὰ τὸν πόλεμον εἰς ἀπερίγραπτον ὄργιον βιαιοτήτων, θηριωδιῶν, σκληρῶν ἐκδικήσεων καὶ σφαγῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των

Ἐνόμιζε κανεῖς ὅτι εὕρισκον ἰδιαίτερον ἡδονισμὸν εἰς τὴν ὀξύτητα τῆς ὀδύνης τοῦ ἀντιπάλου των καὶ βαθεῖαν ἱκανοποίησιν ὄχι εἰς τὴν ἦτταν του, ἀλλὰ εἰς τὸν πλήρη ἀφανισμόν αὐτοῦ καὶ τῆς πατρίδος του. Εἶχε καταντήσει διὰ πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ἀπολαυστικὸν ἔργον καὶ θέαμα ἢ ὀλοτελής ἐξουθένωσις τοῦ ἐχθροῦ, τὸ κουρέλιασμα τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἢ ὅσον τὸ δυνατόν βαθυτέρα ὀδύνη ἀπεριγράπτως τραγικῶν θυμάτων. Ἐνέτειναν τὴν διάνοιάν των εἰς ἐπινόησιν τῶν πλέον φρικτῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν μαρτυριῶν, διὰ νὰ παρέχουν ἔτσι εἰς τὸν ἑαυτὸν των τὰς περισσότερον ἐξεζητημένας ἐν τῇ τραγικότητι των ἀπολαύσεις.

Καὶ σημειωτέον ὅτι ἡ διάστροφος αὐτὴ ψυχικὴ ποιότης καὶ συμπεριφορὰ ἐδεικνύτο ὄχι μόνον πρὸς τοὺς ἀντιπάλους πολεμιστάς, ἀλλὰ —πολὺ περισσότερον— πρὸς τὸν ἅμαχον πληθυσμὸν, πρὸς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδιά, πρὸς ἀθώους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν πάρει καὶ δὲν ἤμποροῦσαν καὶ οὔτε ὑπῆρχε δυνατότης νὰ πάρουν εἰς τὰς χεῖρας των ὄπλα. Καὶ τὸ περισσότερον τραγικὸν εἶναι ὅτι οἱ διάστροφοι ἐν τῇ ἐγκληματικότητι των αὐτοὶ τύποι ἐξεπαίδευσον παιδιά ἀπὸ ἡλικίας ὀκτῶ καὶ δέκα ἐτῶν εἰς τὴν θηριώδη αὐτὴν σκληρότητα. Ἐδιδαν εἰς αὐτὰ μαχαίρας, ἀγκαθωτὰ ρόπαλα καὶ ἄλλα ὄργανα μαρτυρικῶν ἐκτελέσεων καὶ τὰ καθωδηγοῦσαν νὰ πειραματίζωνται ἐπὶ δεμένων αἰχμαλώτων, νὰ ἐξοικειώνωνται εἰς τὴν σκληρότητα καὶ νὰ χαίρουν μὲ τὸν πόνον καὶ τὸ χυνόμενον αἷμα τοῦ ἀνυπερασπίστου θύματος.

Ἀπλὴ συγκριτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ φαινομένου πιστοποιεῖ ὅτι τοιαῦται φρικαλεότητες εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν ἐσημειώθησαν. Ἐγνώρισε βεβαίως ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὴν πολυχιλιετῆ ἱστορίαν της καὶ ἄλλους ἀγρίους πολέμους, ἐπέρασεν ἐποχὰς βαρβαρότητος, εἶδε νὰ διαπράττωνται φοβερὰ ἐγκλήματα ἀπὸ δισετραμμένους τύπους. Τόσον ὅμως πλῆθος φρικτῶν ἐγκλημάτων ὄχι ἀπὸ μεμονωμένα ἄτομα, ἀλλὰ ἀπὸ μάζας, νέων τὴν ἡλικίαν ἀνθρώπων, δὲν εἶδε ποτέ.

Καὶ τὸ πρᾶγμα καταντᾷ περισσότερον ἀποτρόπαιον, ὅταν σκεφθῇ κανεῖς ὅτι αἱ ἀπροσμέτρητοι αὐταὶ χιλιάδες τῶν νέων ἐνήργουν μὲ τοιαύτην ἀγριότητα, ὄχι μόνον διότι τὸ ἐγκλημα ἀν-

ταπεκρίνετο εἰς τὴν μορφωθεῖσαν ἐντὸς αὐτῶν ἀγρίαν ψυχικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ διότι τοιαύτας ἐλάμβανον ἀπὸ ὑπευθύνου κυβερνήσεις διαταγὰς, αἱ ὁποῖαι διεβιβάζοντο καὶ ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματούχων τοῦ στρατοῦ μέχρι τῶν κατωτάτων στελεχῶν. Καὶ ἔτσι ἡ θηριωδία εἶχε γίνεαι διὰ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ψυχικὴ κατάστασις, κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία, ἀξίωμα καὶ ἀρχή, ὥστε νὰ ἐντάσσεται εἰς τὰ μέσα τῆς ἐπικρατήσεώς των καὶ νὰ θεωρῆται ὡς πρόσφορος καὶ ἀποτελεσματικὸς τρόπος διὰ τὴν πραγμάτων τῶν κατακτητικῶν ἐπιδιώξεών των.

Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πῶς ἐκαλλιεργήθη τοιαύτη διαστροφή εἰς τοὺς νέους αὐτούς; Πῶς συνεπνίγησαν εἰς τὰς καρδίας των αἱ θεόδοτοι ἀγαθαὶ καταβολαὶ καὶ ἐξεβλήθησαν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς συμπόνιας, τῆς στοιχειώδους δικαιοσύνης καὶ ἠθικότητος; Πῶς περιέπεσεν εἰς νάρκην ὁ ἔμφυτος ἠθικὸς νόμος — ὁ καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους λαοὺς ἀπαντῶμενος — καὶ ἠτόνισαν αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεως; Πῶς ἐγιγαντώθησαν μέσα των φοβεραὶ κακίαι καὶ ἀγρία πάθη, ὥστε νὰ ἀναδείξουν αὐτοὺς θηριωδεστέρους καὶ ἀπὸ τὰ θηρία τῆς ζούγκλας; Τὴν λύσιν εἰς τὰς ἀπορίας αὐτὰς θὰ μᾶς δώσῃ μία — ἔστω καὶ στοιχειώδης — ἔρευνα ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς, εἰς τὴν ὁποῖαν ὑπεβλήθησαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί.

Κανεὶς βέβαια δὲν ὑποστηρίζει σήμερον τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἀγωγῆς. Κανεὶς δὲν ἀρνεῖται τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποῖαν ἀσκοῦν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος αἱ κληρονομικαὶ καταβολαί. Καὶ κανεὶς, τοῦλάχιστον ἀπὸ ἐκείνους ποὺ δὲν εἶναι δοῦλοι εἰς τὴν χρεωκοπήσαν μηχανοκρατίαν, δὲν παραγνωρίζει τὸν μυστηριώδη αὐτὸν παράγοντα, ποὺ λέγεται ἐλευθερία βουλήσεως καὶ ὁ ὁποῖος μὴ ὑποτασσόμενος εἰς καμμίαν *a priori* ἀναγκαιότητα παίζει ἀποφασιστικώτατον ρόλον εἰς τὴν ὅλην μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος. Ἀλλὰ καὶ κανεὶς, ὅσον φιλελεύθερος καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἠμπορεῖ ποτὲ νὰ ἀρνηθῆ τὴν πανανθρώπινως ἀνεγνωρισμένην ἀλήθειαν, ὅτι ἡ ἀγωγή, ἐκ παραλήλλου πρὸς ἄλλους παράγοντας, ἀσκεῖ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν εἰς τὴν μόρφωσιν, ὄχι μόνον τῆς διανοίας ἀλλὰ καὶ τοῦ ἠθους, ὄχι μόνον τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ τοῦ χαρακτῆρος.

Ἡ ἀγωγή, ἡ ὁποία παρέχεται ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν, ἀπὸ τὸ

σχολεῖον, ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, ἀπὸ τὸ ἔμψυχον καὶ ἄψυχον περιβάλλον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ ἐπὶ πολὺ ἢ ὀλίγον νὰ ζήσῃ τὸ παιδί, ἐπιδρᾷ ἐνσυνειδήτως καί, κατὰ τὸ πλεῖστον, λεληθότως καὶ ἄσυναισθητῶς εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ. Εἶναι δυνατόν νὰ μαράνη καὶ νὰ νεκρώσῃ κληρονομικὰς ἀδυναμίας, νὰ ζωογονήσῃ δὲ καὶ ἀναπτύξῃ εἰς ἀρετὰς τὰ σπέρματα τοῦ ἀγαθοῦ. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν καὶ οἱ ἐπωμισθέντες τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς — γονεῖς, διδάσκαλοι, κοινωνία, δημοσιογράφοι, κράτος, Ἐκκλησία — θεωροῦνται ὑπεύθυνοι διὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην κατάστασιν τῆς νεότητος.

Ἐὰν λοιπὸν ἐρευνήσωμεν τὰς θεμελιώδεις παιδαγωγικὰς ἀρχὰς καὶ τὸ σύστημα τῆς ἀγωγῆς, τὸ ἐφαρμοσθὲν εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, πού ἐξέθρεψαν τοὺς παραστρατημένους νέους, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι ὑπάρχει στενὴ ἐσωτερικὴ σχέσις μεταξὺ παρεχομένης ἀγωγῆς καὶ μορφουμένου ἠθους. Θὰ διαπιστώσωμεν δηλαδή, ὅτι ἡ παρασχεθεῖσα ἀγωγή ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν μορφωθέντα χαρακτήρα καὶ ὁ χαρακτήρ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν προηγηθεῖσαν ἀγωγήν. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ κακὸς χαρακτήρ, τὰ ἄγρια ἐνστικτα, ἡ ἔλλειψις εὐγενῶν ἰδανικῶν καὶ ἀνωτέρας πνοῆς ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὴν διεστραμμένην ἀγωγήν.

Καὶ πράγματι ὡς διεστραμμένην εἶναι δυνατόν νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἀγωγήν ἐκείνην κρίνοντες ἀντικειμενικῶς. Δὲν χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια, διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀκρίβεια τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἀγωγή, πού παρείχετο εἰς τὴν νεολαίαν τῶν ποικιλωνύμων ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν, εἶχε δύο χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὴν ἀθηρησκίαν καὶ τὴν amorali-té, τὴν ἔλλειψιν ἠθικῶν ἀρχῶν. Οὕτω διὰ νὰ φέρωμεν ἓνα χαρακτηριστικὸν παράδειγμα, ἃς πάρωμεν τὴν ἀγωγήν τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς τὴν ναζιστικὴν Γερμανίαν. Ὁ ναζισμὸς εἶχε θέσει ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς τὴν μέχοι πλήρους ἀποθηριώσεως σκληρότητα καὶ ἀδίστακτον βιαιότητα τῆς νεολαίας. « Θέλω — διεκήρυσσεν ὁ Χίτλερ — μίαν νεολαίαν δραστηρίαν, αὐταρχικὴν, βιαιάν, ἀτρόμητον καὶ σκληράν. Θέλω νὰ βλέπω εἰς τὰ μάτια των νὰ λάμπῃ ἡ ἀγέρωχη καὶ ἄγρια φλόγα τοῦ ἄρπακτικοῦ ζώου ».

Καὶ φυσικὰ τέτοιου εἴδους ἄρπακτικὰ ζῶα δὲν ἠμποροῦσε νὰ μορφώσῃ ὁ Χριστιανισμὸς. Τοῦναντίον ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι

ἄντικρυς ἀντίθετος εἰς τοιαύτην ζωώδη μόρφωσιν, διότι ἔχει τὸν σκοπὸν καὶ τὴν δυνατότητα νὰ πάρῃ τὸν ἐκπεσμένον ἄνθρωπον, ὃ ὁποῖος « παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς »¹ καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἀληθινὸν ἄνθρωπον, τέκνον τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ναζισμὸς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰδικώτερον κατὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγωγῆς τῆς νεότητος. Ἐξώρισε τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἔκλεισε τὰ ἐκκλησιαστικά σχολεῖα, ἀπέρριψε τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ὡς ἔργον τῶν Ἑβραίων, ἐτροποποίησε τὴν Κ. Διαθήκην εἰς τὰ σημεία, ὅπου ἐγένετο λόγος περὶ Ἑβραίων, κατεσυκοφάντησε μὲ σατανικὰς διαβολὰς καὶ μὲ καταχθονίας δίκας τοὺς ἱερεῖς, διὰ νὰ δυσφημήσῃ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν τὸν Χριστιανισμόν.

Ἐπνίξε ἀκόμη ὁ ναζισμὸς ἢ διέστρεψε τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς τὰς καρδίας τῶν παιδιῶν, ἀφήρесе ἀπὸ αὐτὰ κάθε ἔννοιαν δικαιοσύνης καὶ ἠθικῆς, ἀφοῦ τὰ ἐδίδασκε ὅτι « δίκαιον εἶναι ὅ,τι συμφέρει τὴν Γερμανίαν ». Ἐνάγκωσε καὶ ἐνέκρωσε τὴν συνείδησιν μὲ τὴν ἄθρησκον ἀγωγὴν καὶ ἔδωσε τὸ δικαίωμα εἰς τὸν Χίτλερ νὰ καυχᾶται καὶ νὰ βροντοφωνῇ « ἐργάζομαι, διὰ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐξευτελιστικὴν χίμαιραν, πὺν λέγεται συνείδησις ». Ὁ δὲ διαβόητος Ρόζεμπερκ διεκήρυττε μὲ κομπασμὸν « εἰς τὴν χιτλερικὴν ὀργάνωσιν τίποτε δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀντισταθῇ. Ἡ ἐξάπλωσις τοῦ σχεδίου μας ἐπὶ τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀντιχριστιανικὴ, ὥστε ἡ σύγχρονος γενεὰ νὰ εἶναι προφυλαγμένη ἀπὸ τὴν ἀπάτην τοῦ Χριστιανισμοῦ. . . Ἐκεῖνο πὺν σήμερον μένει ἀπὸ τὴν κίνησιν τῆς χριστιανικῆς νεολαίας εἶναι μερικὲς σκόρπιες ὀμάδες, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἀπορροφηθοῦν »

Ὁ διαβόητος διὰ τὴν σκληρότητα καὶ θηριωδίαν του στρατάρχης Σαϊρνερ—εἶχε κρεμάσει πάρα πολλοὺς Γερμανοὺς στρατιώτας ὡς δειλοὺς καὶ λιποτάκτας, ἐνῶ μετ' ὀλίγον ὁ ἴδιος διὰ τὸ σαρκίον του φροντίζων ἐλιποτάκτησεν ἐν ὄψει συμμαχικῆς νίκης—διεκήρυττε μὲ αὐταρέσκειαν « ὁ χαρακτήρ εἶναι μιὰ σαβούρα, ἓνα νεκρὸν βᾶρος, πὺν σέρνει μαζὶ του ὁ ἄνθρωπος. Ἐγὼ δὲν ἔ-

1. Ψαλμ. κη' 13.

χω χαρακτήρα». Τέτοιοι ἦσαν οἱ γνήσιοι φορεῖς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ναζισμοῦ καὶ οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ἀγωγὴν τῆς γερμανικῆς νεολαίας.

Διὰ τοῦ στόματος τοῦ Χάνς Φράγκ, ἐπιτρόπου τοῦ Ράιχ εἰς τὴν Πολωνίαν, διενεργήσαντος συστηματικὴν ληστείαν καὶ ἀπογύμνωσιν τοῦ πολωνικοῦ λαοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὁ ναζισμὸς διεκήρυττε μὲ κνισμὸν. «Ἐὰν πρόκηται νὰ κερδίσωμεν τὸν πόλεμον, τότε, καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμέ, Πολωνοί, Οὐκρανοὶ καὶ ὅλοι οἱ λαοὶ ἠμποροῦν νὰ γίνουν κιμᾶς»!! Ἠθικὸν δι' αὐτοὺς ἦτο καὶ τὸ ἔγκλημα, τὸ οἷονδήποτε ἔγκλημα, καὶ τὸ πλεόν ἀπαίσιον, ἔφ' ὅσον δι' αὐτοῦ θὰ ἐκέρδιζαν τὸν πόλεμον. Ἐνέπαιζαν ἀπροκαλύπτως τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐδίδασκον τὰ παιδιὰ των ὅτι «τὸ σπαθὶ θὰ ἀποφασίσῃ...», Ἡ γερμανικὴ πολεμικὴ δύναμις θὰ εἶπη τὴν τελευταίαν λέξιν».

Δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐκθέσωμεν τὴν ἄνευ θρησκείας καὶ ἠθικῆς κοσμοθεωρίαν τοῦ ναζισμοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε θεμελιωθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἡ παιδεία ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα αὐτά, πού ἐξετέθησαν, ἀρκοῦν, διὰ νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ἡ παρεχομένη ἐκεῖ ἀγωγή ἦτο ὄχι ἀπλῶς ἄνευ χριστιανισμοῦ καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πολεμία αὐτῶν. Ἔτσι δὲ καὶ μετέβαλε, κατὰ τὸ πλεῖστον, τὴν νεολαίαν τῆς Γερμανίας εἰς ἀγέλας ἀνημέρων θηρίων, ἐστερημένων ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων φορεῖς κακοῦ καὶ ἐργάτας κακοῦ. Ἔτσι ἐδημιούργησε τὴν κόλασιν τοῦ Ἄουσβιτς, τοῦ Μπούχενβαλντ καὶ τῶν ἄλλων στρατοπέδων, τὰ ὅποια κατὰ τὴν παραστατικὴν ἔκφρασιν ἑνὸς δημοσιογράφου «ἦσαν ἡ καταπληκτικωτέρα ἐπινόησις πού ἠμποροῦσε νὰ βγῆ ἀπὸ ἐγκληματικούς ἐγκεφάλους ἐν συνδυασμῶ πρὸς μίαν διεστραμμένην ἐπιστήμην».

Ὁρθότατα δὲ ὁ Ρῶσος δημόσιος κατήγορος, ἀγορεύων κατὰ τὴν δίκην τῆς Νυρεμβέργης καὶ δεικνύων τοὺς δικαζομένους ἐκεῖ ἀρχηγοὺς τῶν ναζιστῶν ἔλεγεν «οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πού εὕρισκονται εἰς τὸ ἐδώλιον τοῦ κατηγορουμένου ἐξεπαίδευσαν ἑκατοντάδας χιλιάδων καὶ ἑκατομμύρια ἐγκληματιῶν, ἐδημιούργησαν εἰς αὐτοὺς ἀτμόσφαιραν ἀτιμωρησίας καὶ ἐξωθοῦσαν τοὺς διψῶντας αἷμα σκύλους των ἐναντίον εἰρηνικῶν πολιτῶν, χλευάζοντες τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρώπου».

Αὐτὰ τὰ ἔλεγεν ὁ Ρῶσος κατήγορος. Δηλαδή ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ ἄλλου ὀλοκληρωτικοῦ καθεστῶτος, τοῦ κομμουνιστικοῦ. Ἄλλὰ αὐτὰ τὰ ἴδια καὶ μάλιστα ἐπηυξημένα εἶναι δυνατόν ἄριστα νὰ λεχθοῦν καὶ διὰ τὸν κομμουνισμόν, ὁ ὁποῖος ἔχει θεμελιώσει ἐπίσης τὴν ἀγωγὴν ἐπάνω εἰς τὴν amoralité καὶ τὴν ἀθησικείαν. Ἐὰν οἱ ναζισταὶ ἐτήρουν εἰς μερικὰς περιστάσεις καὶ τὰ προσχήματα, οἱ Ρῶσοι δὲν ἐτήρουν οὔτε τὰ προσχήματα. Διεκήρυξαν ἀπ' ἀρχῆς ὅτι ὁ κομμουνισμὸς εἶναι «ἓνας δηλωμένος ἐχθρὸς τῆς ἀθησικείας, ἀντίθετος καὶ πολέμιος τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐχαρακτήριζαν ὡς «ὄπιον τοῦ λαοῦ». Διευτυπάριζαν ὅτι ἠθικὴ, ἡ ὁποία βασίζεται ἐπάνω εἰς τὰς λεγομένας αἰωνίας ἀξίας, δὲν ἔχει θέσιν εἰς τὸ κομμουνιστικὸν σύστημα.

Εἰς τὰ θεωρητικὰ βιβλία τοῦ κομμουνισμοῦ γράφουν σαφῶς ὅτι «ὁ Μαρξισμὸς - Λενινισμὸς στὴν ἀντίληψί του περὶ ἠθικῆς καὶ τῶν κανόνων τῆς δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ γενικοὺς καὶ ἀφηρημένους ὁρισμοὺς ἀλλὰ ἀπὸ τὶς συγκεκριμένους ἱστορικὰς συνθῆκες. Μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν ὄρων τῆς κοινωνικῆς συγκρότησης ἀλλάζει καὶ ἡ ἠθικὴ». Καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν διακηρύττουν «ἡ δικὴ μας ἠθικὴ εἶναι ἐξηρητημένη ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου». «Ἡ ἀλήθεια, ἔλεγεν ὁ Βισίνσκυ ὁμιλῶν εἰς τὸν Ο.Η.Ε, εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ κόμματος». Ὅπως δηλαδή οἱ Γερμανοὶ ἔλεγον ὅτι τὸ δίκαιον καὶ ἡ ἠθικὴ εἶναι τὸ συμφέρον τῆς Γερμανίας, ἔτσι καὶ οἱ κομμουνισταὶ διακηρύττουν ὅτι ἡ ἠθικὴ καὶ τὸ δίκαιον εἶναι πάντοτε τὸ συμφέρον τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος.

Καὶ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς εὐχερῶς ποῖος φοβερὸς ἀμοραλισμὸς καὶ ποῖα ἀληθινὴ σύγχυσις περὶ τοῦ ἐκάστοτε ἠθικοῦ δέοντος ἐπικρατεῖ εἰς τὰς χώρας τοῦ κομμουνιστικοῦ παραπετάσματος. Οἱ ἐκεῖ ἐκπαιδευτικοὶ εὐρίσκονται συχνὰ εἰς ἀληθινὴν ἀμηχανίαν καὶ διερωτῶνται, ἐὰν αὐτὸ τὸ ὁποῖον χθὲς ἔλεγον ὡς ἠθικόν, ἐξακολουθῆ καὶ σήμερον νὰ εἶναι τοιοῦτον ἢ μήπως νεώτεροι ἀντιλήψεις τὸ ἀπεκήρυξαν καὶ ἔβαλαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἄλλο, ἴσως τὸ ἐντελῶς ἀντίθετον. Ὑπῆρξαν δὲ καὶ περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκπαιδευτικοὶ ἐτιμωρήθησαν, διότι δὲν ἐνδιαφέρθησαν νὰ πληροφορηθοῦν ἀμέσως ποῖαι ἦσαν αἱ νεώτεροι ἀντιλήψεις τοῦ κόμματος περὶ προσώπων καὶ ἀρχῶν, καὶ ἐξηκο-

λούθουν νὰ διδάσκουν τὰς χθесινὰς ἀντιλήψεις ὡς ἰσχυούσας καὶ σήμερον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ παιδεία εὐρίσκεται ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον τοῦ κράτους, εἶναι διὰ τοῦτο παιδεία αὐστηρῶς ἀθρησκος καὶ πολεμία πρὸς τὴν θρησκείαν. Τὰ παιδιά καὶ οἱ νέοι παιδαγωγοῦνται κατὰ ἓνα τρόπον ἀθρησκον, ἀλλὰ καὶ διαποτίζονται ἀπὸ τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῶν χριστιανῶν. Εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Γενικῆς Ἐνώσεως τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας ἀναγράφονται καὶ τὰ ἑξῆς: « Ἡ κομμουνιστικὴ Ἐνωση Νέων πρέπει ἀποφασιστικὰ καὶ ἀπόλυτα νὰ χτυπήσῃ τὶς θρησκευτικὰς προλήψεις ». Ἡ « Κομσομόλσκαγια Πράβδα », ἡ ἐν Μόσχᾳ ἐκδιδομένη ἑφημερίς τῆς κομμουνιστικῆς νεολαίας, ἔγραφε πρὸ ὀλίγου καιροῦ ὅτι ἡ κομμουνιστικὴ νεολαία « ἔχει ἀναλάβει καὶ συνεχίζει ἀντιθρησκευτικὴν προπαγάνδα ἐναντίον ὅλων τῶν θρησκευτικῶν προκαταλήψεων ». Τὸ δὲ κεντρικὸν Κομιτάτον τῆς Νεολαίας διεκήρυττεν, ὅτι « εἶναι ἀπαράδεκτο γιὰ ἓνα νέο κομμουνιστὴ νὰ πιστεύῃ στὸ Θεὸ καὶ νὰ τηρῇ τὶς θρησκευτικὰς διατάξεις ».

Εἰς τὰς κομμουνιστικὰς ὀργανώσεις τῶν νέων, ὅπως εἶναι ἡ ὀργάνωσις « οἱ μικροὶ Ὀκτωβριανοί », πρὸ περιλαμβάνει παιδιά ἡλικίας 5 - 9 ἐτῶν, οἱ « νέοι πρωτοπόροι » (διὰ παιδιά 9 - 14 ἐτῶν) ἢ « ἔρυθροὶ σκαπανεῖς » (διὰ παιδιά τῆς αὐτῆς καὶ ὀλίγον μεγαλύτερας ἡλικίας), καὶ ἡ « κομσομόλ » ὅπως καὶ εἰς τοὺς διάφορους κύκλους σχολείων, μέχρι καὶ τῶν ἀνωτάτων πανεπιστημιακῶν σχολῶν διδάσκεται συστηματικῶς ὁ ὕλισμος καὶ ἡ ἀθρησκεία.

Εἰς ἄρθρον δημοσιευθὲν τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1954 εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας ἐκδιδομένην ἑφημερίδα Οὐσιτέλσκαγια Γκαζέττα (ἑφημερίδα τῶν διδασκάλων) διατυπώνεται πικρὰ ἀγανάκτησις καὶ ἔντονος διαμαρτυρία, διότι εἰς σχολεῖον τῆς Μόσχας ἀνεκαλύφθη μαθήτρια ἔχουσα κάποιαν προσευχὴν μεταξὺ τῶν γραπτῶν της « Τὸ σοβιετικὸν σχολεῖον — συνεχίζει τὸ ἄρθρον — ἔχει νὰ παίξῃ ἓνα μέγαν ρόλον εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νέας γενεᾶς. Κομμουνιστικὴ ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῇ χωρὶς ἀντιθρησκευτικὴν προπαγάνδα. Τὸ καθῆκον κάθε σχολείου καὶ κάθε ἐκπαιδευτικοῦ εἶναι νὰ διεξαγάγῃ ἀγῶ-

να κατὰ τῆς θρησκευτικῆς κοσμοθεωρίας ».

Καταβάλλεται δηλαδή προσπάθεια νὰ δημιουργηθῆ ἀπόλυτος καὶ τυφλὴ ὑποταγὴ εἰς τὸ κόμμα, νὰ ἐξοβελισθοῦν ἀπὸ τὴν καρδίαν αἰσθήματα ἀγάπης, καλωσύνης καὶ στοργῆς καὶ νὰ διαποτισθῆ ἡ ψυχὴ μὲ ἄσβεστον μῖσος ἐναντίον ὅλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζονται ὡς ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐχθροὶ τοῦ κόμματος, δηλαδή εἰς τὴν τελευταίαν ἀνάλυσιν, ὡς ἐχθροὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κρατοῦν εἰς χεῖρας των τὴν ἐξουσίαν. Καταφρονοῦν τὴν ἀγάπην καὶ ἐξυμνοῦν τὸ μῖσος. Ἕνας δὲ ἰδικὸς των ποιητῆς ἔγραφε :

« Ἡ ἀγάπη δὲν φέρνει λυτρωμό,
ἀνώφελη πιά εἶναι.
Τὸ θρόνο σου ἀνέβα τὸν ψηλό,
ὦ μῖσος, κι ἔλα τὴ γῆ κρῖνε.
Τὸ χέρι, ὅσο ἀναπνέουμε,
ἄς μὴ χωριστῆ τὸ ξίφος.
Φτάνει ὅσο ἀγαπήσαμε,
τώρα θ' ἀρχίσῃ πιά τὸ μῖσος ».

Εἰς ἐκπαιδευτικὸν δὲ περιοδικὸν τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ἐδημοσιεύθη ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει 1954 καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον « Καινούργιος Προλεταριακὸς Χρόνος » ποίημα διὰ τὰ παιδιά, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται καὶ οἱ στίχοι.

« Παιδιά ! τρακόσες ἐξῆντα πέντε μέρες
τίς καρδιές σας γεμίστε μὲ μῖσος !
Παιδιά ! τρακόσες ἐξῆντα πέντε νύχτες
Συγκεντρῶστε δυνάμεις γιὰ τὸν ἀγῶνα
Θεὸς ἐκδικητῆς δὲν ὑπάρχει
Ἐσεῖς, συντρόφοι, εἶστε οἱ ἐκδικηταὶ ! »

Εἰς ἓνα δὲ ἀπὸ τὰ « φιλολογικὰ » κομμουνιστικὰ περιοδικά, ποὺ ἐξεδίδοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν μεσοπολεμικὴν ἐποχὴν, εἰς ἄρθρον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « δέηση στὴ Ρουσία » γράφει ὁ συντάκτης. « Ὅμως ὥστόσο. . . νὰ μισεῖς, νὰ μισεῖς, νὰ μισεῖς

μὲ φλογερὸ μῖσος. Νὰ μισεῖς τοὺς γονιούς, τοὺς δασκάλους, τοὺς παπὰδες, τοὺς πολιτικούς, τοὺς σοφοὺς, τοὺς ποιητές. . . Ἐσὺ μ' ἔκαμες Ρουσία κι' ἔνιοσα τὴν ἀξία τοῦ μίσους... Ἐφτυχισμένοι σεῖς, ποὺ ἀπὸ τὰ παιδικὰ σας κατέχετε νὰ μισεῖτε!»

Ἀπὸ τὸ Λεξικὸν τὸ ἐκδοθὲν κατ' αὐτὰς ὑπὸ τοῦ βιβλιογραφικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Λειψίας ἐλλεῖπει ἐντελῶς ἡ λέξις «Θεός». Βάσει δὲ τοῦ περὶ ἐκπαιδεύσεως νόμου εἰς Ἀνατολικὴν Γερμανίαν (1954) ἀπελύθησαν ἢ ὑπεχρεώθησαν εἰς παραίτησιν πάντες οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν Χριστὸν ἐκπαιδευτικοί.

Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν διδάσκαλον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ τολμήσῃ, ὄχι νὰ διδάξῃ, ἀλλὰ νὰ ὑπαινιχθῇ ἀπλῶς θρησκευτικὰς ἀληθείας. Διδάσκαλος μὲ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις δὲν εἶναι δεκτὸς εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν. «Ὅλοι οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ παιδαγωγοὶ πρέπει νὰ διδάσκουν τὸν ὕλισμὸν εἰς τοὺς νέους· δι' ὧν τῶν μέσων πρέπει νὰ πολεμῆται ἡ θρησκεία», ἔγραφεν ἡ Πράβδα εἰς κύριον ἄρθρον τῆς τὴν 21 Αὐγούστου 1954. Ἴδου δὲ τί ἔγραφε καὶ ἡ Τσεχοσλοβακικὴ ἑφημερὶς «Μπλάντα Φρόντα» τὴν 9 Νοεμβρίου 1949 διὰ τὸν δόκτορα Μαρτινόφσκυ, καθηγητὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς ὁδοῦ Γινδρίσκα, εἰς τὴν Πράγαν, ὁ ὁποῖος εἰς ἓνα σύγγραμμά του ἀνέφερεν ἀπλῶς ὅτι «ὁ Προσκοπισμὸς θεωρεῖ τὴν θρησκείαν ὡς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαίους λίθους, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασίζεται ἡ μόρφωσις τῶν νέων».

«Ὁ δόκτωρ Μαρτινόφσκυ—ἔγραφε ἡ ἑφημερὶς—δὲν εἶναι οὔτε ἀξιὸς οὔτε κατάλληλος νὰ εὐρίσκεται εἰς ἓν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τοῦ νέου καθεστῶτος. Οἱ νέοι, ποὺ φοιτοῦν εἰς τὸ Γυμνάσιον τῆς ὁδοῦ Γινδρίσκα, εὐρίσκονται ἐν κινδύνῳ. Ὁ δρ Μαρτινόφσκυ πιστεύει εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὸν προσκοπισμὸν, ποὺ διακηρύττουν ὅτι τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως καὶ οἱ κοινωνικοὶ νόμοι εἶναι δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἔχουν περιεχόμενον ἰδεαλιστικόν. Πῶς εἶναι ποτὲ δυνατόν ὁ ἐκπαιδευτικὸς αὐτὸς νὰ συμβιβάζῃ τὰς ἀνωτέρω ἀντιλήψεις μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ; Ὁ Προσκοπισμὸς χρησιμοποιεῖ τὴν θρησκείαν, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς νέους καὶ τὰς νέας ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς ταξικῆς πάλης.... Προσκοπισμὸς καὶ θρησκεία εἶναι δημιουργήματα τοῦ καπιταλισμοῦ καὶ ὁ δρ Μαρ-

τινόφσκυ είναι ύπηρέτης τῆς ἀστικῆς τάξεως...»

Δὲν χρειάζεται νὰ προσθέσωμεν περισσότερα, διὰ νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι καὶ ὁ κομμουνισμὸς παρέχει εἰς τὴν νεολαίαν μίαν αὐστηρῶς ξένην καὶ πολεμίαν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἠθικὴν, ἀγωγὴν, ἀγωγὴν καθαρῶς ὑλιστικὴν. Ἀρκεῖ μόνον τοῦτο νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι εἰς τὴν ἐπίσημον διατύπωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐν Ρωσίᾳ ὡς πρώτη καὶ βασικὴ ἐπιδίωξις τοῦ σχολείου τίθεται « νὰ δώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα ἀναφορικῶς πρὸς τὴν φύσιν, τὴν κοινωνίαν, τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ νὰ μορφώσῃ εἰς αὐτοὺς μίαν ὑλιστικὴν ἀντίληψιν περὶ τοῦ κόσμου »²

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγωγῆς αὐτῆς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἠθους εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλους, μολονότι καταβάλλεται συνεχῆς καὶ συστηματικὴ προσπάθεια ματαιώσεως κάθε ἐπικοινωνίας καὶ γνωριμίας τῶν ἄλλων λαῶν πρὸς τοὺς λαοὺς τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν πολεμικῶν ἐτῶν ἔγινε κάποια ἐπικοινωνία τῶν ἄλλων στρατῶν πρὸς τὴν στρατευθεῖσαν κομμουνιστικὴν νεολαίαν. Αἰχμάλωτοι Ἑλληνες στρατιῶται εὐρέθησαν εἰς στρατόπεδα Γερμανίας μαζῇ μὲ Ρώσους στρατιώτας. Μερικοὶ φιλοπερίεργοι, ἰδίᾳ δημοσιογράφοι, κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὰς κομμουνιστικὰς χώρας καὶ νὰ παρακολουθήσουν κάτι ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν λαῶν ἐκείνων. Δραπέται τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος παρὰ τὴν αὐστηρὰν φρούρησιν διαφεύγουν πρὸς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς. Ραδιοφωνικαὶ ἐκπομπαὶ ἀπὸ τὰς χώρας ἐκείνας ὑποκλέπτονται καὶ φανερόνουν ἀκουσίως των πολλὰ. Ἐπὶ τούτοις, ἰκανὸς ἂν ρυθμὸς διδακτικῶν βιβλίων, παιδικῶν περιοδικῶν καὶ ἐλευθέρων ἀναγνωσμάτων διὰ παιδιὰ καὶ νέους ἐκδιδομένων ἀπὸ τὸ « ἐκδοτικὸν ἐλεύθερης Ἑλλάδας » ἐκδόσεις « φωνῆς Μποῦλκες » ἔχουν περιέλθει εἰς χεῖρας μας. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ συνάγεται ἡ ἀναντίρρητος ἀλήθεια ὅτι ἡ ἀθρησκὸς ἀγωγὴ ἔχει ὀδηγήσῃ τὴν νεότητα εἰς τὸ ἔγκλημα καὶ τὴν ἠθικὴν ἀπαθλίωσιν.

Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς καιροὺς εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις νὰ ἐπιστήσῃ ἐντόνως τὴν προσοχὴν τῶν

2. Annuaire International de l'Éducation. P. 336. Edition du Bureau International de l'Éducation. Genève 1954.

δορυφόρων κρατῶν εἰς τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῆς νεολαίας των. Μετὰ τὰς ἐντολάς, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν, ἦλθε καὶ ἡ σειρὰ τῆς Οὐγγαρίας. Εἰς τὴν ἔφημερίδα « Ταρζαντάλμι Σλέμλεν » (Ἰούλιος 1954) ἐπίσημον ὄργανον τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ζωγραφίζεται μὲ τὰ μελανάτερα χρώματα ἡ ἠθικὴ ἀθλιότης τῆς οὐγγρικῆς νεολαίας. Οἱ πλεῖστοι τῶν νέων τῆς Οὐγγαρίας — γράφει ἡ ἔφημερις — φέρονται ἀσεβῶς καὶ ἀπρεπῶς ἔναντι τῶν μεγαλυτέρων των, ἐκφράζονται μὲ χυδαίαν γλῶσσαν, ἐνδύονται κατὰ τρόπον θηλυπρεπῆ καὶ ἐπιδεικνύουν κυνικὴν στάσιν εἰς τὰ ζητήματα τῆς σεξουαλικῆς ζωῆς.

Αἱ νέαι ἐξ ἄλλου δὲν ἐνδιαφέρονται καθόλου περὶ τῆς τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας των. Ἡ νεολαία γενικῶς δημιουργεῖ σκάνδαλα, ἔχει ἀναιδεῖς σχέσεις, ἐκτρέπεται εἰς κλοπὰς καὶ σπατάλας, περιφρονεῖ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀγωγὴν, εὐρίσκεται εἰς τρομερὰν ἠθικὴν ἀποσύνθεσιν. Κατηγορεῖ δὲ ἡ ἴδια ἡ ἔφημερις τὴν « Ἐνωσιν ἐργαζομένης νεολαίας », ὅτι ἐπρόδωσε τὰ κομματικὰ αἰσθήματα τῶν νέων καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ φλογίσῃ τὰς καρδίας τῶν νέων μὲ τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ κομμουνισμοῦ. Καὶ ἡ μὲν « Ἐργαζομένη κομμουνιστικὴ νεολαία », διὰ τὸν φόβον ἀκριβῶς τοῦ χαρακτηρισμοῦ της ὡς προδοτικῆς, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι θὰ προσεπάθησε, μὲ ἀτελειώτους, ἐν πολλοῖς δὲ φανταστικὰς, ἐξιστορήσεις τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ κομμουνισμοῦ νὰ φλογίσῃ τὰς καρδίας τῶν νέων πρὸς μίαν ἠθικωτέραν ζωὴν. Ἀλλὰ δυστυχῶς δι' αὐτοὺς αἱ ὠραῖαι αὐταὶ διηγήσεις εἶναι ἐντελῶς ἀνίκανοι νὰ προφυλάξουν τὴν νεότητα καὶ γενικώτερον τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν ἠθικὸν ἐκτροχιασμὸν καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσουν εἰς μίαν εὐγενεστέραν ζωὴν.

Ἐξ ἄλλου τὸ ρωσικὸν περιοδικὸν « Κροκοντίλ », καὶ αἱ ἔφημερίδες « Τζουῦτσι Βαρσάβυ » τῆς Πολωνίας καὶ « Τσέκ Μλάντα Φρόντ » τῆς Τσεχοσλοβακίας διεκτραγωδοῦν τὸν μέγαν κίνδυνον ἀπὸ τὴν συνεχῶς ἐπεκτεινομένην ἐγκληματικότητα μεταξὺ τῶν νέων. Οἱ νέοι αὐτοὶ οἱ μὲ τὴν προσωνομίαν « τσούλιγκαν » δηλαδὴ « ληστὰι » γενικῶς χαρακτηριζόμενοι, διαπράττουν κλοπὰς εἰς κέντρα καὶ λεωφορεῖα, ληστείας εἰς καταστήματα, ἐμπρησμούς, λιθοβολισμούς φόνους καὶ ἄλλας βαρβάρους καὶ βανδα-

λιστικὰς πράξεις. Ἄλλαι ομάδες νέων καὶ νεανίδων, γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα «μπικίσι», προσβάλλουν κατὰ τρόπον φρικιαστικὸν τὴν δημοσίαν αἰδῶ, περιφερόμεναι ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ προβαίνοντες δημοσίᾳ καὶ μὲ πρωτοφανῆ κυνισμόν, εἰς ἀκατανομάστους καὶ σκανδαλώδεις πράξεις. Οὔτε αἱ φυλακίσεις, οὔτε οἱ ἐκτοπισμοὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἀναχαιτίσουν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ διορθώσουν τὸ κακόν. Φυσικὰ ἐντελῶς μάταιαι εἶναι αἱ ἐπικλήσεις πρὸς τὰ κομμουνιστικά των αἰσθήματα. Οἱ διεστραμμένοι αὐτοὶ νέοι ἀπαντοῦν μὲ καγχασμοὺς εἰς τὰς τοιαύτας ἐπικλήσεις.

Τὸ κῦμα αὐτὸ τῆς ἐγκληματικότητος καὶ τῆς ψυχοπαθείας εἶναι ἐκτάκτως τραγικόν, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν ἐκεῖ αἱ πνευματικαὶ προϋποθέσεις καὶ δυνατότητες τῆς ἀναχαιτήσεώς του.

Καὶ τὸ ἀκλόνητον καὶ ἀπρόσβλητον συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἢ ἀνευ ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ θρησκείας ἀγωγή μορφώνει χαρακτήρας ἀφ' ἑνὸς μὲν περιδεεῖς καὶ ἀνευ πρωτοβουλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀγροίκους, ἀγροίους, ἐγκληματικούς, ἀνηθικούς, μὲ τὴν ἰδιοτέλειαν ἀνεπτυγμένην εἰς μέγιστον βαθμὸν καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν ἄλλων. Νέους προθύμους νὰ προδώσουν τὴν οἰκογένειάν των, τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἔθνος των, σκληροὺς καὶ ἀναλγήτους ἀπέναντι τοῦ πόνου καὶ τῆς δυστυχίας, ἀδρανεῖς πρὸς ἔργα φιλανθρωπίας καὶ καλωσύνης, ταχεῖς δὲ πρὸς πᾶσαν σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. Καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔλαβε πικρὰν πεῖραν κατὰ τὴν παρελθούσαν δεκαετίαν τῶν ἀποτελεσμάτων, ποὺ φέρει ἡ ἀθησκὸς ἀγωγή εἰς τὴν καρδίαν τῆς νεολαίας.

*

Ἐξελέξαμεν δύο χώρας, εἰς τὰς ὁποίας κατεβλήθη προσπάθεια, ἐν πολλοῖς δὲ ἐπιτυχής, νὰ ἐκβληθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγωγήν ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἠθική. Καὶ τὰ πράγματα μαρτυροῦν εἰς ποίαν ἄβυσσον ἀπαθλιώσεως ἐβύθισε τὴν νεολαίαν ἡ ἀγωγή αὕτη. Εἶναι τόσον ἔκδηλος ἡ μαρτυρία τῆς συγχρόνου αὐτῆς πραγματικότητος, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν κανεὶς νὰ τὴν ἀρνηθῆ, ὅσον καλὴν θέλησιν καὶ ἂν ἔχη πρὸς τοῦτο. Ἡμπορεῖ, προκατειλημμένος ὁ

πέρ τῶν καθεστώτων αὐτῶν, νὰ ἐπινοήσῃ δικαιολογίας. Ἐὰν αἱ δικαιολογίαι, ὅσον ἔντεχνοι καὶ ἂν εἶναι, δὲν κατορθώνουν νὰ ἀλλοιώσουν, πολὺ δὲ περισσότερον νὰ ἄρουν, τὴν πραγματικότητα. Διὰ πάντα ἀντικειμενικὸν ἐρευνητὴν παραμένει ἀναντίρρητον γεγονὸς, χιλιομαρτυρημένον ἀπὸ τὴν σύγχρονον πείραν, ὅτι ἄγωγή ἀνευ θρησκείας καὶ ἠθικῆς ὁδηγεῖ τὸ ἄτομον εἰς κατὰπτωσιν, τὸ καθιστᾷ δυστυχημένον διὰ τὸν ἑαυτόν του, ἐπιβλαβὲς διὰ τὴν κοινωνίαν.

Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν τόσον καθαρὰν καὶ ἐκδηλον βλέπομεν εἰς τὰς δύο ὁλοκληρωτικὰς χώρας ποὺ ἀναφέραμεν, τὴν διαπιστώνομεν ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς εἰς μικροτέραν, ἀλλὰ ἀνησυχητικὴν κλίμακα. Κατὰ τὰς μαρτυρίας παιδαγωγῶν, κοινωνιολόγων, δημοσιογράφων, κρατικῶν ὁργάνων καὶ ἄλλων ἀρμοδίων προσώπων, βάσει πάντοτε συνεχοῦς ἐρεῦνης καὶ στατιστικῶν δεδομένων, συνάγεται ὅτι, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς παρατηροῦνται ἐκτροπαὶ ἐκ μέρους τῶν παιδιῶν καὶ τῶν νέων ἑκείνων, ποὺ δὲν ἔχουν τύχει ἀρτίας ἢ καὶ οὐδεμιᾶς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς. Εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν σημερινὴν Γερμανίαν, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰ μόνον ἀπὸ τὰ διάφορα ἔθνη, διεκτραγωδεῖται ἡ *amoralité* ἑνὸς μεγάλου μέρους τῆς νεολαίας των καὶ ἀπευθύνονται συνεχεῖς ἐκκλήσεις πρὸς τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀρμοδίους, νὰ ἐντείνουν τὰς προσπάθειάς των εἰς ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων.

Μεγάλοι δὲ παιδαγωγοὶ καὶ ψυχολόγοι τῶν ἔθνῶν αὐτῶν μετὰ τὰ συγγράμματά των, τὰ ἄρθρα των καὶ τὰς διαλέξεις των, προσπαθοῦν νὰ διαφωτίσουν τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον ἐπὶ τοῦ θεμελιώδους αὐτοῦ ζητήματος τῆς ἀγωγῆς· ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἔγκειται εἰς τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων καὶ τὴν ἀποθηκευμένην σοφίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ποιότητα τοῦ χαρακτῆρος του, καὶ ὅτι ἡ ἀγωγή, διὰ νὰ μορφώσῃ ἠθικοὺς χαρακτήρας, πρέπει νὰ διαποτίζεται καὶ νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὰς ἠθικοθρησκευτικὰς ἀληθείας.

Ἐὰν ρίψωμεν ἓνα βλέμμα εἰς τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν θὰ διαπιστώσωμεν ἀναμφιβόλως ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ αὐτὴν μορφώνει ὅλον ἐν καὶ περισσότερον ἓνα καλὸν χαρακτῆρα. Δια-

πνέεται ἀπὸ εὐγενεῖς διαθέσεις, ἐνθουσιάζεται ἀπὸ τὰ ἀγνὰ ἰδα-
νικά, κυριαρχεῖται ἀπὸ εὐγενῆ συναισθήματα, ἀγαπᾷ τὴν ἀλή-
θειαν καὶ τὴν τιμιότητα. Εἶναι σεμνή, εὐγενής, πρόθυμος εἰς
καλὰ ἔργα. Βαδίζει χαρούμενα καὶ ἀποφασιστικὰ τὸν δρόμον
τοῦ καθήκοντος, ὥστε νὰ ἀποτελῇ τὸ καύχημα τῶν ἐκπαιδευτι-
κῶν, τῶν γονέων καὶ τῆς πατρίδος.

Ἄλλὰ, πρέπει νὰ τὸ τονίσωμεν, ὑπάρχει καὶ ἓνας ἀριθμὸς νέων
ὄχι μικρὸς, ὃ ὁποῖος ἐμβάλλει εἰς ἀνησυχίας ἐκείνους, πὺ πονοῦν
δι' αὐτοὺς τούτους τοὺς νέους καὶ διὰ τὸ ἔθνος. Εἶναι οἱ ἐν πολ-
λῶ ἢ ἐν ὀλίγῳ παραστρατημένοι νέοι. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, φθά-
κουν μέχρως ἐγκληματικῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν φρί-
κην. Πολὺ συχνὰ ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰς ἐφημερίδας περὶ κλο-
πῶν, γκαγκστερικῶν ληστειῶν, ἀπατῶν, διαρρήξεων, ἐκφύλων
πράξεων, αὐτοκτονιῶν, ἀνταρσιῶν ἐναντίον τῆς οἰκογενείας, αἰ-
ματηρῶν συγκρούσεων μεταξὺ των, ἀναιδοῦς συμπεριφορᾶς πρὸς
τοὺς μεγαλυτέρους καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίων πράξεων διαπραττο-
μένων ἀπὸ Ἑλληνόπουλα. Τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης εἰς ἐπα-
νειλημμένας ἐγκυκλίους τοῦ ζωγραφίζει τὴν ἐπικίνδυνον αὐτὴν
κατάστασιν, λαμβάνει μέτρα καὶ ζητεῖ βοήθειαν καὶ συνεργασί-
αν ἐκ μέρους ἐκπαιδευτικῶν, γονέων, κληρικῶν καὶ ἄλλων ὑγιῶν
στοιχείων τοῦ τόπου μας.

Ἐὰν τώρα θελήσωμεν νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ αἷτια τῶν δύο
διαφορετικῶν αὐτῶν ἠθικῶν καταστάσεων τῆς ἑλληνικῆς νεότη-
τος, δὲν θὰ δυσκολευθῶμεν νὰ διακριβώσωμεν ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ
βασικά αἷτια εἶναι καὶ ἡ διάφορος ἀγωγή, πὺ ἔλαβον ἐν τῇ
οἰκογενείᾳ, τῷ σχολείῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ. Θὰ ἴδωμεν δηλαδὴ ὅ-
τι οἱ μὲν ἔλαβον μίαν ἀγωγήν παρημελημένην, χωρὶς ἠθικὰς καὶ
θρησκευτικὰς ἀρχὰς. Εἶδον ἐπιβλαβῆ παραδείγματα εἰς τὴν οἰ-
κογένειαν καὶ τὴν κοινωνίαν, ἤκουσαν ὀδηγίας καὶ προτροπὰς
ἀντιστρατευομένας πρὸς τὴν ἠθικὴν τάξιν. Ἐξωθήθησαν εἰς
συναναστροφάς, αἱ ὁποῖαι πιθανὸν νὰ εἶχον ἐξωτερικὴν λάμπιν,
ἀλλ' ἦσαν κακῆς ποιότητος. Διότι πᾶν ὅ,τι λάμπει δὲν εἶναι καὶ
χρυσός. Πιθανὸν νὰ ἀπετράπησαν καὶ νὰ ἠλέγχθησαν δι' ἄλλας
καλὰς συναναστροφάς, διὰ τὴν φοίτησίν των εἰς τὸ κατηχητι-
κὸν σχολεῖον καὶ τὴν ἐκκλησίαν, διὰ τὴν μελέτην βιβλίων καὶ
περιοδικῶν ἀληθινὰ μορφωτικῶν, διὰ τὴν ζωὴν των τὴν σεμνήν,

τὴν κοσμίαν καὶ σώφρονα.

Ἐξ ἀντιθέτου ἢ ἄλλη παρατάξις τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος, ἢ εὐγενῆς, ἢ χαρούμενη, ἢ γεμάτη καλωσύνην καὶ σεμνότητα, ἔχει λάβει κατὰ κανόνα ἀγωγὴν ὀρθήν, ἀγωγὴν στηριζομένην ἐπάνω εἰς τὰ εὐγενῆ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικά. Οἱ ἐκπαιδευτικοί, οἱ ὅποιοι ἐρευνοῦν καὶ κρίνουν μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ ὀρθὰ κριτήρια τῶν χαρακτῆρα τῶν μαθητῶν, καθημερινῶς διαπιστώνουν τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ καλὴ ἀγωγή εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν.

Σήμερον δὲ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, ἀπὸ τὰ παιδαγωγικὰ συνέδρια, ἀπὸ τὰς συζητήσεις τῶν ἐκπαιδευτικῶν εἴτε εἰς τὰς συνεδριάσεις των εἴτε εἰς τὰς κατ' ἰδίαν συναντήσεις των, ἀκούεται πάντοτε ἡ φωνή, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ ἐπιταγὴν τῶν καιρῶν, ὅτι πρέπει νὰ μορφώσωμεν εἰς ἠθικὰς προσωπικότητας τὴν νεότητα. Νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὴν ἦθος καὶ χαρακτῆρα. Νὰ ἐνισχύσωμεν τὴν ἀγαθὴν βούλησίν της καὶ νὰ τὴν ἐθίσωμεν πρὸς τὸ ἀγαθόν.

*

Καὶ ὅλα μὲν αὐτὰ μαρτυροῦν ἀγαθωτάτας προθέσεις διὰ τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν τῆς νεότητος. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν αἱ ἀγαθαὶ διαθέσεις καλὴ πραγματικότης, χρειάζεται κόπος καὶ μόχθος. Χρειάζεται ἐρευνα, μελέτη καὶ συστηματικὴ προσπάθεια. Μερικοὶ βέβαια τὸ ἔχουν λύσει, ἢ μᾶλλον αὐταπατῶνται νομίζοντες ὅτι ἔχουν λύσει τὸ ζήτημα. Ἐὰν τοὺς ἐρωτήσετε διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας των διὰ τὴν ἠθικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν, θὰ σᾶς δώσουν διαφόρους ἀπαντήσεις. Ὁ ἕνας θὰ σᾶς εἴπη, ὅπως γράφει καὶ ὁ Robert Meriaux³ « Ὡ! ἐγὼ δὲν πιστεύω εἰς τὰ κηρύγματα τῆς ἠθικολογίας. Κάμνω ἠθικὴν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Τὸ πράγμα εἶναι πολὺ ἀπλοῦν. Μόλις ἕνα παιδί κάμει μίαν καλὴν πράξιν, τὸ ἐπαινῶ. Ἐὰν κάμη καμμίαν, ἀταξίαν τὸ ἐπιπλήττω. Ἐτσι δὲ ὑποδαυλίζω τὸν καθένα νὰ κάμη τὸ καλόν. Πι-

3. La formation morale à l' école primaire. Paris 1953 σελ. 16.